

AKADEMIK KAMILJON ZUFAROV: O‘ZBEK TIBBIYOT ILMINING YORQIN YULDUZI

Batirova Shaxlo Muxammad qizi

Toshkent tibbiyot akademiyasi Pediatriya, stomatologiya,
tibbiy pedagogika va xalq tabobati fakulteti 1-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Ibodulla Tursunmetov

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston tibbiyotining asoschilaridan biri, balki morfologiya, gistologiya, biofizika va elektron mikroskopiya kabi ko‘plab ilmiy sohalarda chuqur iz qoldirgan O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi akademigi, tibbiyot fanlari doktori, professor Komiljon Zufarov Ahmedovichning hayoti va vatanimiz ravnaqiga qo‘shgan ulkan ishlari yoritilib berilgan.

Kalit so‘zi: laboratoriya, radiatsiya, hujayraviy mexanizm, xalqaro, gistologiya, psixiatriya

Annotation: this article highlights the great work of Academician of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, doctor of medical sciences, professor Komiljon Zufarov Ahmedovich, one of the founders of Uzbek medicine, but also left a deep mark on many scientific fields such as morphology, histology, biophysics and electron microscopy.

Keyword: laboratory, radiation, cellular mechanism, international, histology, psychiatry

Аннотация: В данной статье освещается жизнь и огромный вклад в развитие нашей Родины академика Академии наук Республики Узбекистан, доктора медицинских наук, профессора Комильжона Зуфарова Ахмедовича, одного из основоположников медицины Узбекистана, но оставившего

глубокий след во многих научных областях, таких как морфология, гистология, биофизика и электронная микроскопия.

Ключевое слово: лаборатория, радиация, клеточный механизм, международный, гистология, психиатрия

O‘zbekiston ilm-fan tarixida akademik Kamiljon Ahmedjanovich Zufarov nomi yuksak hurmat bilan tilga olinadi. U nafaqat O‘zbekiston tibbiyotining asoschilaridan biri, balki morfologiya, gistologiya, biofizika va elektron mikroskopiya kabi ko‘plab ilmiy sohalarda chuqur iz qoldirgan yetuk olim edi. Uning butun hayoti ilm-fanga, yosh mutaxassislarni tayyorlashga va mamlakat tibbiyotining rivojiga bag‘ishlangan bo‘lib, bugungi kunda ham uning ilmiy maktabi nafaqat O‘zbekistonda, balki xalqaro miqyosda e‘tirof etiladi. Keling, bu ulkan shaxsning hayoti va faoliyati bilan batafsil tanishamiz.

Kamiljon Zufarov 1925-yilning may oyida Toshkent shahrida tug‘ilgan. Yoshligidan ilmga chanqoq bo‘lgan Zufarov 1942-yilda Toshkent davlat tibbiyot institutiga o‘qishga kiradi. Biroq Ikkinchi jahon urushi sababli o‘qishini to‘xtatishga majbur bo‘ladi va frontga ketadi. U Kavkaz, Stalingrad, Ukraina, Moldova va Ruminiya shaharlarini ozod qilish janglarida qatnashgan.

1945-yilda demobilizatsiya qilingach, Zufarov yana institutga qaytib, 1951-yilda uni muvaffaqiyatli tamomlaydi. Ilmga bo‘lgan ishtiyoqi uni Moskvaga – professor V. K. Beletskiy rahbarligida psixiatriya

markazida patomorfologiya bo'yicha aspiranturada o'qishga yetaklaydi. Bu yerda u 1954-yilda nomzodlik, 1962-yilda esa doktorlik dissertatsiyasini himoya qiladi.

1955–1957-yillarda Andijon tibbiyot institutida gistologiya kafedrasini tashkil etgan va unga rahbarlik qilgan Zufarov qisqa vaqt ichida o'zining chuqur bilimlari va tashkilotchilik qobiliyati bilan ilmiy doiralarda taniladi. U nafaqat gistologiyani o'qitish metodikasini takomillashtirdi, balki laboratoriya tadqiqotlarini ham rivojlantirdi.

1957–1962-yillarda u O'zbekiston Fanlar akademiyasi Yadro fizikasi institutida patogistologiya laboratoriyasi va radiatsiya sitologiyasi laboratoriyasini boshqaradi. Aynan shu yillarda Zufarov elektron mikroskopiya bo'yicha fundamental tadqiqotlarga asos soldi. Shuningdek, Zufarov elektron mikroskopiya laboratoriyalarini tashkil etish va rivojlantirishda faol ishtirok etgan. Uning tashabbusi bilan Andijon tibbiyot instituti, viloyat tibbiyot ilmiy-tadqiqot instituti, Yadro fizikasi instituti va Toshkent davlat tibbiyot institutida zamonaviy elektron mikroskopiya laboratoriyalari tashkil etilgan. Bu laboratoriyalar orqali ilmiy tadqiqotlar sifati oshib, yangi kashfiyotlarga zamin yaratilgan.

Akademik Zufarovning elektron mikroskopiya sohasidagi ishlari nafaqat O'zbekistonda, balki xalqaro miqyosda ham e'tirof etilgan. Uning ilmiy merosi bugungi

kunda ham tibbiyot va biologiya fanlarining rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Kamiljon Zufarov va uning ilmiy guruhi 1971-yilda dunyodagi birinchi "Organ va to'qimalar elektron mikroskopiya atlasini" yaratdi. Bu atlas tibbiyot sohasida

katta shov-shuvga sabab bo'ldi va xalqaro miqyosda e'tirof etildi. Zufarovning tadqiqotlari natijasida organlar va to'qimalar tuzilishi, hujayra ichidagi jarayonlar haqida yangi ilmiy ma'lumotlar ochildi.

Uning ilmiy izlanishlari jigarning monooksigenaza tizimi, dori metabolizmi, hujayra giperplaziyasi va gipertrofiyasi kabi jarayonlarning molekulyar va hujayraviy mexanizmlarini chuqur o'rganishga qaratilgan edi. Bu esa turli kasalliklarni diagnostika qilish va davolash usullarini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etdi. Zufarov hazm jarayonlarini chuqur o'rganib, ingichka ichak orqali qonga so'rilgan oqsillarning buyraklarda parchalanishini ilmiy jihatdan asoslab berdi (1987). Bu kashfiyot chaqaloqlar ovqatlanishini to'g'ri tashkil etish va sog'lom avlodni tarbiyalashda yangi imkoniyatlar ochdi.

Olim hazm organlarining kompensatsion-adaptiv jarayonlarini o'rganib, bu jarayonlarning morfologik asoslarini aniqladi va bu boradagi ilmiy xulosalarini "Kompensatsion-adaptiv jarayonlarning dolzarb masalalari" (1970) hamda "Adaptiv jarayonlarning tarkibiy asoslari" (1976) monografiyalarida umumlashtirdi. Akademik Zufarovning pedagogik faoliyati ham ilmiy ishlari kabi serqirra bo'lgan. U ikkita nashrdan o'tgan "Gistologiya" darsligini yozgan va ko'plab amaliy qo'llanmalarni yaratgan. Uning rahbarligida 60 dan ortiq doktorlik, 157 ta nomzodlik dissertatsiyalari himoya qilindi. Shogirdlari orasida institut rektorlari, prorektorlari, dekanlar, ilmiy-tadqiqot institutlari rahbarlari va laboratoriya mudirlari yetishib chiqdi.

K.A.Zufarov tahririyatida 40 dan oshiq ilmiy va o'quv adabiyotlari nashr etilgan. U 250 ga yaqin ilmiy asarlar muallifi.

Zufarov ilmiy va pedagogik faoliyat bilan cheklanib qolmay, muhim ma'muriy lavozimlarda ham faoliyat yuritgan. U Toshkent tibbiyot instituti rektori (1965–1971), Viloyat tibbiyot ilmiy-tadqiqot instituti direktori (1971–1972) bo'lgan.

1977–1986-yillarda “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi”ning bosh muharriri sifatida 14 jildli noyob asarning nashr etilishiga bosh-qosh bo'lgan. 1987–1992-yillarda esa “Fan va turmush” jurnalining bosh muharriri sifatida o'zbek ilm-fanining targ'ibotiga katta hissa qo'shgan.

Zufarovning ilmiy ishlari xalqaro darajada e'tirof etilgan. U Chexoslovakiya ilmiy-tibbiy jamiyatining faxriy a'zosi, Bolgariya anatomistlari va embriologlari jamiyatining a'zosi bo'lgan. 1978-yilda Brno universitetining katta kumush medali, 1981-yilda esa Beruniy nomidagi O‘zbekiston davlat mukofoti bilan taqdirlangan.

Tibbiyotda, xususan kardiologiya, jarrohlik va ichki kasalliklar sohasida ko'plab ilmiy loyihalarga rahbarlik qilgan. Uning tadqiqotlari diagnostika va davolash usullarini yaxshilashga yordam berdi, ayniqsa sog'liq uchun asosiy muammo bo'lgan yurak-qon tomir kasalliklari bilan bog'liq. : Zufarov o'z tadqiqotlari orqali O'zbekistonda sog'liqni saqlashni rivojlantirgan yangi tibbiy texnika va texnologiyalarni ishlab chiqishda muhim rol o'ynadi. Uning ishi klinik amaliyotga ilg'or usullarni joriy etishga yo'l ochdi. Sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirish borasida esa O'zbekiston tibbiyot hamjamiyatining yetakchi arbobi sifatida u sog'liqni saqlash sohasidagi muhim islohotlarning bir qismi bo'lib, tizimni modernizatsiya qilish, foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash, shifoxona va klinikalarda sifatli xizmat ko'rsatishni targ'ib qilmoqda. Tibbiy ta'limga esa hozirda O'zbekistonda tibbiyot xodimlarining bir qismi bo'lgan son-sanoqsiz talabalar va yosh mutaxassislariga ustozlik qildi. Uning ta'limoti shifokorlar, tadqiqotchilar va sog'liqni saqlash mutaxassislarining kelajak avlodlariga ta'sir ko'rsatdi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak Akademik Kamiljon Ahmedjanovich Zufarovning hayoti va ilmiy faoliyati O'zbekiston tibbiyot tarixining ajralmas qismidir. U yaratgan ilmiy maktab, kashfiyotlari va shogirdlari bugungi kunda ham ilm-fanga xizmat qilmoqda. Zufarov o'z hayotini ilm-fan va ta'limga bag'ishlagan buyuk inson sifatida yodda qoladi. Uning merosi O'zbekiston tibbiyot fanining yorqin kelajagiga ishonch uyg'otib, yangi avlod olimlari uchun ilhom manbai bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ultrastrukturnie osnovi sistemnoy organizatsii organov i tkaney, T., 1983; Vliyaniye nekotorix ximicheskix faktorov vneshney sredi na deystviye lekarstvennix veshestv, metaboliziruyushixsya v pecheni, T., 1979; Gistologiya, T., 1991; Gistologiya (rukovodstvo), (hamkorlikda), Sankt-Peterburg, 2001.
2. <https://akademiklar.uz/zufarov-komiljon-ahmadjonovich>
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Komiljon_Zufarov